

PRÍRODOVEDNÉ AKTIVITY 1. ROČNÍKA PREŠOVSKÉJ DETSKEJ UNIVERZITY

Mária Krosnerová – Hedviga Kochová, SR
Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, SR

Resume

Prvý ročník Prešovskej detskej university začal tradíciu organizovania voľného času deťom vo veku 9 – 12 rokov z Prešova a okolia v čase letných prázdnin. Deti ako detektívi prírody hľadali stromy z Keltského stromového kalendára a zároveň plnili svoju misiu, ktorej cieľom bolo vylúštiť hádanku pomocou získaných šifier : poznaj a chráň prírodu.

Abstract

The first year of Presov's university for children begins the tradition of organization of leisure time for children 9 -12 years old from Presov and surrounding in the time of the summer holidays. Children (90) became investigators of the nature and they were looking for the trees from the Calendar of trees of ancient Kelts. Children filled successfully their missions, which were focused to the main aim of the program – Nature: Recognizing and Defending.

Myšlienka detskej univerzity dozrievala na pôde Pedagogickej fakulty PU niekoľko rokov. Pripravená bola kolektívnou prácou kabinetu výskumu detskej reči a kultúry , ktorý vedie a zároveň sa stala garantkou projektu 1. ročníka Prešovskej detskej univerzity, prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc., spolu s prevažne pedagógmi PU.

Prvý ročník Prešovskej detskej univerzity sa konal od 7. do 11. júla 2008 v priestoroch Prešovskej univerzity. V prvý deň bolo slávnostne imatrikulovaných v aule PF PU v Prešove 90 nových študentov - detí vo veku 9 - 12 rokov, žiakov základných škôl alebo osemročných gymnázií. Deti, ale aj prítomných rodičov, starých rodičov, starších a mladších súrodencov privítal rektor PU v Prešove prof. René Matlovič, PhD. a dekan Pedagogickej fakulty PU doc. PhDr. Milan Portik, PhD. Súčasťou slávnostnej imatrikulácie, ktorú viedla Mgr. Adela Mitrová, PhD. - hlavná koordinátorka a nadšená teamlíderka, bolo aj odovzdávanie indexov, ktoré mali pre deti veľký význam. Na základe získaných vedomostí a zručností, napísaním "bakalárčkovskej práce" získali titul "bakalárček".

Po prezentácii, zápise (rozdelení do "farebných" študijných skupín) a prehliadke priestorov PU vrátane knižnice, deti čakal bohatý študijný program v spoločnosti s veľkými kamarátmi - tútormi, ktorí už univerzitu dobre poznajú (študenti Pedagogickej fakulty PU). V jeho veľmi pestrej palete pripravených aktivít bolo rovnomerne na každý deň rozvrhnutých 8 prednášok, 27 tvorivých dielní, výberový seminár zábavnej angličtiny. Každá študijná skupina mohla absolvovať 8 prednášok a 8 rôznorodých dielní, z toho na získanie titulu povinne 6 prednášok a 6 tvorivých dielní. Ak by sa však rozhodli absolvovať všetky pracovné dielne, museli by si štúdium dobrovoľne predĺžiť.

V piatok popoludní, posledný deň štúdia, sa konala vo vestibule Filozofickej fakulty PU vernisáž prác bakalárčekov a následne slávnostná promócia za prítomnosti rektora PU a rodičov spojená s vystúpením speváčky Katky Koščovej.

Prírodovedné aktivity boli zaradené v prednáškovom bloku s najdlhšou časovou dotáciou - 90 min. uprostred týždňa, v stredu. Pre dosiahnutie maximálneho zaujatia všetkých detí sme si pri zostavovaní štruktúry prírodovedného bloku stanovili niekoľko čiastkových úloh:

1. vybrať silnú motiváciu pre prácu v "teréne" pre deti aj ich tútorov
2. nájsť v okolí fakulty nenáročné objekty na objavovanie a určovanie
3. uplatniť multidisciplinárny prístup s environmentálnymi prvkami pri riešení zadaných úloh
4. použiť vhodnú organizačnú formu v prírodovednom vzdelávaní
5. rešpektovať prázdninové obdobie a žiakov nezaťažovať napr. faktami a memorovaním
6. napriek vysokému počtu žiakov zadať spoločnú úlohu pre záverečné spoločné stretnutie.

Pri hľadaní myšlienky pre motiváciu boli dva hlavné aspekty - jednak moment objavovania (čo sa uplatnilo aj pri pomenovaní aktivity - Detektívi prírody) a krátka kapitola knihy Hrdlorezi Kelti z edície Hrôzostrašná história. Starovekí Kelti totiž verili, že sa v stromoch usídlili bohovia a že sa človek svojou povahou podobá niektorému z nich. Keltskí kňazi a mudrci podľa stromov vytvorili vlastný kalendár - stromový kalendár a každý človek má podľa neho prisúdený svoj strom podľa dňa, kedy sa narodil.

Z rôznych literárnych zdrojov sme získali informácie o prítomnosti dobyvačných Keltov v Európe, aj na území Slovenska. Rast keltskej civilizácie bol pomerne rýchly a umožnený rozvinutým obchodom so železom, soľou a poľnohospodárskymi výrobkami, ako aj spoločenskou organizáciou. Kelti rozlišovali vládnucu vrstvu, kňazskú vrstvu druidov, slobodných remeselníkov a roľníkov, vojsko. Ako prví používali v Európe dvojkoľesové vozy určené na boje a takisto boli jediným kmeňom, ktorý používal brnenie. Keltské kmene stavali na svojom území okrem vidieckych sídiel aj sídliská mestského typu - oppidá. Najznámejším oppidom na Slovensku bola Bratislava, kde aj razili mince - Biateky. Dnes prežívajú keltské enklávy v Írsku, Spojenom kráľovstve a vo Francúzsku.

Po krátkom oboznámení sa s existenciou Keltského stromového kalendára sa každá skupinka vydala pátrať po jednom strome, ktorý je jeho súčasťou. Tútori si vyzdvihli tašky, v ktorých mali inštrukcie pre prácu jednotlivých skupín v okolitom prostredí a úlohy, ktoré majú postupne splniť.

Počet zadaných úloh bol 5.

Pre názornosť uvedieme aké druhy stromov hľadali naši pátrači:

1. skupina	Modří	(delfíni)	Topoľ čierny	písmená do šifry - P a C
2. skupina	Oranžoví	(pomaranče)	Borovica lesná	písmená do šifry - O a Ň
3. skupina	Bieli	(ľadové medvede)	Dub letný	písmená do šifry - N a H
4. skupina	Červení	(raky)	Breza bradavičnatá	písmená do šifry - Z a A
5. skupina	Čierni	(tulipány)	Javor mliečny	písmená do šifry - A a R
6. skupina	Zelení	(rosničky)	Jarabina vtáčia	písmená do šifry - J a Á

Ďalšie bežne sa vyskytujúce druhy stromov, ktoré tvoria keltský stromový kalendár a môžu sa stať objektom hľadania sú: hrab, jaseň, gaštan, tis, orech, lieska, lipa, vrba, cyprušteľ, brest, smrek, jablň, buk, dub a taktiež pre úplnosť uvedieme ostatné: oliva, figovník, cédrovník.

Inštrukcie obsahovali:

- názov skupiny, ktorý si podľa dohody mohli aj zmeniť,
- krátku informáciu - Vaša skupina bude hľadať ako jediná ihličnatý strom v okolí. Nebude to Vaša jediná úloha. Aby sme si boli 100% istí, že ste našli hľadaný strom, musíte vykonať niekoľko úloh.
- informáciu o orientácii v teréne - Vaša cesta sa začína pred budovou školy, všetci sa presuniete najkratšou cestou k brehu rieky Torysa, okolo ktorej vedie asfaltový chodník. Vaše ďalšie kroky budú smerovať po prúde rieky, smerom k mostu...
- úloha 1 bola zadaná po presune na miesto určenia. Podľa bližšieho opisu a inštrukcií sa mohli žiaci za pomoci obrázkov ubezpečiť, že našli správny strom, poprípade ho správne pomenovať a názov vpísať do priloženej pomôcky, ktorá spolu s nalepeným listom poslúžila ako dôkazový materiál.
- úloha 2 súvisela s podrobnejším skúmaním stromu - detektívi hľadali napr. škodcov na listoch, vytvárajúce sa základy tohoročných plodov, minuloročné plody, odmerali dĺžku aleje, v ktorej strom rástol a pod.
- úloha 3 bola pre každého člena skupiny rovnaká. Deti si z priloženej obálky č. 2 rozdelili stromové kalendáre a hľadali strom svojho života. Na priložený žltý papier do predtlačenej tabuľky vpisovali svoje mená a stromy, ktoré im prináležia, aby zistili, aký zmiešaný les predstavujú.
- úloha 4 bola pre pátračov ťažkým orieškom, lebo mali napr. v parku hľadať príbuzného brata duba letného - dub červený a doniesť dva listy a pod.

Po pátraní ďalej vpisovali šifry na priložené farebné kartičky. Modré kartičky obsahovali písmeno z názvu rastliny a na zelenú kartičku napísali vopred určené písmeno, napr. modrý (topoľ čierny): Na priloženú modrú kartičku napíšte veľké písmeno, ktoré sa v názve stromu nachádza medzi dvoma písmenami „o“, čiže...Je to písmeno do šifry! Zelená kartička obsahuje písmeno „c“, pripravte si kartičky.

- úloha 5 znela: Stromy sú domovom mnohých druhov živočíchov. Pokúste sa pomocou priložených nástrojov a pomôcok odchytiť nejaký hmyz a vložiť pomocou pinzety do fľaštičiek. (Keďže sme mali dlhšie obdobie sucha, je možné, že sa vám okrem mravcov nepodarí nič nájsť na kmeni, pod stromom, ba ani v pôde - skúste ju trochu skypriť). Pátrajte! V obálke č. 4 sa nachádza kľúč na ich určovanie. So splnením úlohy sa neponáhľajte. Pri takejto práci - pátraní treba mať dostatok trpezlivosti. So živočíchmi manipulujte tak, aby ste ich neporanili, nepoškodili, lebo odchytený hmyz vrátíme po skončení aktivít opäť do blízkeho parku.

Na určovanie sme použili pre detektívov mladšieho školského veku jednoduchý kľúč, ktorý je súčasťou pracovných listov Pôda (Kanianska, Medal, 2005). Tejto úlohy sa zhostili naši pátrači bez akýchkoľvek problémov. Pri inštrukciami s tútormi bola na ich strane akási nedôvera a strach, aké dohodli sme sa, že základom bude ak sa budú tváriť nadšene, aby deti nedemotivovali, napriek tomu, že sa hmyzu niektorí boja.

Záverečné pokyny boli: Ak ste splnili všetky úlohy, vypísali formulár, vráťte sa do budovy Pedagogickej fakulty, č. m. 204.

Neponáhľajte sa a snažte sa zapísať, čo ste cestou našli, videli, čo do prírody, parku nepatrí.

Prípadne o čo sa ľudia svojou nezodpovednosťou zaslúžili a skončilo pohodené ako odpad.

Naši detektívi sa do budovy vracali plní zážitkov. Každý skupine sa podarilo nájsť správny strom, písmenká do šifry boli tiež správne, pripievňovali sme ich postupne ako prichádzali na prenosnú nástenku. Ale najväčší obdiv bol zo strany pátračov nad provizórnym inšektáriom, kde sa im podarilo za krátku dobu zozbierať napriek suchému počasiu do 30 druhov bezstavovcov, prevažne hmyzu.

A čo našli cestou pohodené, čo do prírody nepatrí? cédečko, sklo, plastové obaly, alobal, paličky od lízaniek, cigaretové ohorky, papieriky od lízaniek, cumel', plechovky, vrchnáky od piva, obal od cigariet, mikroténové vrecúško.

Pri návrate do auly bola pustená celoplošná projekcia - víťazný film študentov stredoškôľakov, ktorí sa prihlásili do celoslovenskej súťaže Enviroprojekt a zvíťazili - Krídla nad mestom - o bežných druhoch vtákov žijúcich v mestských aglomeráciách.

Mladí pátrači vylúštili aj v rekordne krátkom čase šifru, ktorá bola na kartičkách - POZNAJ A CHRÁŇ samozrejme PRÍRODU. My sme za pomoci tútorov zistili, že v našom zmiešanom lese, ktorý predstavovali obsadené stoličky v aule budúcimi bakalárčekom, dominovala lipa - strom Slovanov - 11 z 90tich, ďalej jaseň 8, borovica 8, cyprušteľ 8, brest 8, figovník 7, jarabina 6, hrab 4, lieska 4, smrek 4, gaštan 3, cédrovník 3, dub 2, orech 2, javor 2, topoľ 2, jablň 2. Buk a oliva v našej aule "nerástol".

Keďže čas vymedzený na našu aktivitu vypršal, ostalo na záver už len vpisovanie hodnotenia do indexov. Inšektárium sme vyprázdňovali a rozlúčili sme sa v nádeji, že to bolo pre deti jedno prázdninové dobrodružstvo. a naši študenti mohli taktiež sledovať ako je objavovanie prírody pre deti a všetkých zúčastnených obohacujúce.

Záverom aspoň niekoľko dojmov z prác prvých absolventov PDU:

"Bol to najlepší a najužitečnejší zážitok týchto mojich prázdnin. Keby som mohla, určite by som chcela, aby to pokračovalo aj ďalší týždeň. Preto sa už teším na ďalšie prázdniny, aby som mohla znova zažiť takéto krásne chvíle. PS: Žiadnu dovolenku by som nezamenila za túto detskú univerzitu! :-)" Karolína Smolinková

"Celkovo sa mi tu páčilo, naučil som sa napríklad pracovať s modelárskou hlinou, zdobiť medovníky, niečo o hudbe rôznych krajín, poznávať stromy, niečo o Japonsku, ale aj veľa iných vecí. Prostredníctvom prednášok som sa dozvedel, čo na univerzite robia ozajstní vysokoškôľáci. A takto som príjemne strávil týždeň prázdnin a nesedel som stále pri počítači. Bolo to veľmi dobré, a tak si myslím, že prídem aj na budúci rok." Kristián Leško

Literatúra:

KANIANSKA, R., MEDAL, R. 2005, *Pôda. Teoretická a metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. SAŽP, Banská Bystrica, 48 s.

DEARY, T., *Hrdlorezi Kelti*. 2007, Bratislava, Slovart. 128 s.

www.unipo.napulze